

Saviana STĂNESCU:

*„...Vreau să regăsesc spiritul rebel
al scrisului și în engleză”*

Discuția ce urmează am am avut-o cu Saviana Stănescu la cocteilul organizat de Institutul Cultural Român din New York după premiera (aprilie 2007) cu piesa ei, „Waxing West”, *de la cunoscutul teatru* off-off Broadway, La MaMa E.T.C. **O seară cu mulți oameni de teatru, cronicari dramatici și actorii din distribuția spectacolului, interesați toți de dramaturgia Saviane Stănescu, cu adevărat legitimată profesional la New York prin colaborările cu prestigioși oameni de teatru și companii pe măsură. Spectacolul „Waxing West” a fost făcut cunoscut și publicului din România, cu sprijinul ICR din New York; s-a jucat în București, la Teatrul Act, și la Sibiu, în cadrul Festivalului Internațional de Teatru, ediția 2007.**

Creguța Manea: *Ai debutat în 1994 cu un volum de poezie, „Amor pe sârmă ghimpată” care atrăgea atenția prin amestecul de sensibilitate disimulată în umor ce frizează de destule ori sarcasmul și observația exactă, un lirism care înglobează o dimensiune ludică. A urmat, în 1996, un alt volum de poezie, „Sfaturi pentru gospodine și muze” – de remarcat asocierea insolită dintre discursul înalt poetic și registrul diurn-cotidian; apoi a venit poemul dramatic Proscrisa care a cunoscut mai multe montări (la Paris, la Teatrul „Gérard Philipe” – regia Anita Picchiarini, la Festivalul de teatru Du monde entière; la Teatrul Dramatic Galați – regia Vasile Nedelcu; la Târgu Mureș, în cadrul programului „Dramafest” – regia Gavril Cadariu.) Și seria de „Infante” de la Muzeul Literaturii din București, o lume cu personaje individualizate puternic, ele făcându-și loc în dramaturgia ta, mai apoi, prin biografia eroinelor, de-ar fi să amintesc doar „Trenurile spun povești cu Infante”. Cum a fost trecerea de la poezie la teatru, de la ludicul liric la cel dramatic?*

Saviana Stănescu: Într-un fel nu mi-am schimbat discursul atât de mult, cred că ai dreptate. Ludicul liric lua formă în poeme cu personaje feminine și căpăta dramatism.

C.M.: *Acestor personaje li se asocia și Clovnul ce aducea o infuzie de farsă tragică, o linie pe care tu ai urmărit-o consecvent.*

S.S.: Am făcut trecerea de la poezie la teatru, într-adevăr, prin poem dramatic, prin *Proscrisa*, așa cum ai amintit. În 1998, m-am trezit că sunt invitată la Paris, la acel festival, singura din România, și sunt numită dramaturg.

C.M.: *O seducție a scenei funcționa din plin pentru tine; scriai și cronică de teatru...*

S.S.: Cred că am fost mereu îndrăgostită de teatru; am jucat teatru în liceu, într-un cerc de limba engleză, am jucat în *Îmblânzirea scorpiei*.

C.M.: *Neîmblânzita Kate?*

S.S.: Exact! Și când am început să scriu poeme, ele au avut într-adevăr un sămbure dramatic, dar a durat o perioadă până să descopăr dramaturgul din mine; și se pare, ca scriitor, sunt un dramaturg, în primul rând. După ce mi-am luat un MA în Performance Studies ca urmare a bursei Fulbright în 2001–2002, la New York University, mi-am continuat studiile în *playwriting* la aceeași universitate, la Tisch School of the Arts.

Saviana STĂNESCU împreună cu distribuția spectacolului *Waxing West*

C.M.: *Ai absolvit și Dramatic Writing de la New York University – unde acum tu predai dramaturgie contemporană.*

S.S.: Pentru că aici nu prea poți să faci mai multe lucruri în același timp, mi-am dezvoltat pasiunea pentru scris în zona dramaturgiei, pe care m-am concentrat. În România făceam și jurnalism, scriam și poezie și proză, mă interesau artele vizuale, încercam să acopăr un spectru mai larg; la New York am fost și nevoită de împrejurări s-o fac, dar mi-am găsit și eu acest centru de creație artistică, scriitura dramatică.

C.M.: *Nu resimți o îngustare a domeniului de manifestare?*

S.S.: Categorical, nu. Profesional, simt o aprofundare și o rafinare a tehnicilor; și simt că pot fi mai bună printr-un soi de focalizare a interesului față de dramaturgie și teatru. Eu cred că mi-am găsit drumul pentru viața mea și vreau să-mi clădesc o carieră din ce în ce mai solidă ca scriitor dramatic; și nu doar ca dramaturg; mi-ar plăcea să scriu și scenariile de film. Poate am o mică nostalgie legată de scrierea unui roman, dar îmi dau seama că este un domeniu diferit, în care ar trebui să o iau iarăși de la început; e alt tip de muncă și s-ar impune să o iau de la zero. Și nu mai am douăzeci de ani!

C.M.: *Saviana, uitându-mă și ascultând în seara aceasta cum conversezi, cum te mișcai de la un grup la altul, cum făceai prezentări, am regăsit plăcerea ta de a fi printre oameni în teatru, plăcerea de a face echipă.*

S.S.: E unul dintre motivele principale pentru care fac teatru; scrisul cere o anume însingurare – romanul, poezia – pe care eu o compensez în scrisul pentru teatru, acesta nu poate fi făcut în afara echipei. Dacă scrii piese, nu ai cum să stai doar acasă, în mansarda ta, iar apoi să dai manuscrisul unui regizor; dramaturgul

profesionist, cel puțin aici, în Statele Unite, e prezent la repetiții și e parte din echipă; lucrul acesta îmi place și răspunde unei nevoi adevărate de a lucra în echipă.

C.M.: *Și pentru că vorbeam de lucrul în echipă, știu că ai colaborat cu reputatul regizor, profesor, om de teatru, Richard Schechner, unul dintre inițiatorii și promotorii avangardei teatrale americane; este și unul dintre cei împreună cu care Ellen Stewart a fondat Teatrul La MaMa. Cum a avut loc această întâlnire?*

S.S.: Cum știi, eu am venit la New York University cu o bursă Fulbright.

C.M.: *Ai amintit lucrul acesta și la întâlnirea cu publicul după una dintre reprezentațiile cu Waxing West, spunând că doar o parte din propria experiență e trecută în biografia Danielei Popescu, eroina piesei. A fost un moment savurat de public atunci când ai mărturisit că nu ai emigrat ca să te măriți.*

S.S.: Ei, metode de retorică! Și cu ocazia bursei, în loc să fiu *visiting artist*, am ales să devin studentă la masteratul de Performance Studies unde Richard Schechner era profesor. M-a remercat, i-am arătat ce scriu și mi-a propus să fiu scriitor rezident la East Coast Artists. Următorii doi ani am participat la *workshop*-urile lui și am scris pentru el *YokastaS*, după care spectacolul a fost produs la amintitul teatru *La MaMa*, și regizat chiar de el. Richard Schechner cerea dramaturgului să fie mereu prezent în echipă de la început, până și la exercițiile yoga, la antrenamentele fizice, la tot.

C.M.: *Este una dintre concepțiile care coagulează energiile trupei în avangarda teatrală americană de la începutul anilor '60, trupa ca ansamblu care are o viață comună este o concepție prezentă și la Living Theatre, și la*

Performance Group creat de Schechner, în 1968, și în cazul altor grupuri teatrale. Să revenim la întâlnirea ta cu Schechner.

S.S.: Când eram studentă la Performance Studies din New York University – în paranteză fie spus, parcă toată viața mea aici e legată de universitatea asta și e un lucru care-mi place foarte mult – sălile erau la etajul șase, iar la șapte era Dramatic Writing. Ei bine, noi la Performance Studies făceam teorie teatrală, estetică, istoria artei, discipline teoretice, dar la șapte se petrecea istoria asta cu scrisul.

C.M.: *Și ispita era mare!*

S.S.: Păi sigur! Și mă trezeam că mă duceam la etajul șapte și mă strecuram în teatrul de acolo; mă tenta ce se petrecea acolo, pentru că scriitorul din mine, în atmosfera familiară, își regăsea uneltele. La un moment dat, am avut curaj și i-am dat cartea mea, *Blak Milk* – cartea cu cele mai multe și împlinite piese ale mele – lui Mark Dickerman, șeful de departament de la Dramatic Writing. Mark a luat cartea și peste vreo trei săptămâni mă trezesc cu un telefon entuziast și o invitație la o discuție în departament la el. Deși aveam oferte să rămân pentru doctorat la Performance Studies, am fost sedusă definitiv să continui la Dramatic Writing. Când mergeam la etajul șapte și vedeam afișele cu Duck Wright, Neil LaBute, Charlie Hoffmann, mari scriitori, dramaturgi și scenariști de film, inima îmi spunea că trebuie să merg acolo să învăț; urma să-l am profesor pe Arthur Kopit așa că eram tentată din ce în ce mai mult. Iar atunci când Dickerman mi-a spus că aș putea obține și o bursă consistentă care să acopere cheltuielile de școlarizare, m-am înscris la masterat pentru Arte Frumoase la Dramatic Writing, care e perfecționarea finală în arte (ei nu au doctorat pentru arte), dar și la un doctorat la Performance Studies. Am fost acceptată la amândouă formele de studiu (mi s-a spus că era prima dată în istoria școlii când s-a întâmplat așa ceva); atunci a trebuit să aleg, mi-am urmat inima și m-am oprit la Dramatic Writing.

C.M.: *Vreo clipă ți-a părut rău că nu ai făcut doctoratul?*

S.S.: Puțin tot îmi pare rău, pentru că acum predau la New York University și aș fi avut o poziție mai bună dacă aveam și doctoratul; din păcate, nu le-am putut face în același timp, gândirea teoretică și discursul teoretic sunt total diferite de scrisul dramaturgic. Mi-a fost foarte greu în primul an, am scris primele mele schițe dramatice în engleză. Nu făceam decât să citesc piese în engleză și să scriu exerciții dramaturgice, scene după scene, scene după scene. A fost un an auster, cu un volum de muncă imens; de la o zi la alta trebuia să scrii încă o scenă, două-trei pagini, și încă o scenă.

C.M.: *Era ca un antrenament!*

S.S.: Exact! Așa se disciplinează scrisul dramatic, inspirația; nu ai voie să spui că astăzi „muza nu m-a vizitat“. Ai de predat o scenă de cinci pagini mâine, o predai mâine și trebuie să fie bună. Și eu, cândva, credeam că pot să stau pe terasa Muzeului Literaturii să aștept să mă pocnescă inspirația, apoi să plec acasă și să scriu... Ei bine, am învățat să-mi disciplinez creativitatea, să fiu pe baricade tot timpul, gata să încep o aventură artistică. Dar nu vreau să se înțeleagă că e vorba de cantitate, de standardizare, de indulgență sau de autoindulgență; e vorba de o disciplinare organică, chiar dacă dură, a activității creatoare. Eu sunt acum în faza în care, după toate aceste exerciții de structuri dramaturgice cunoscute, vreau să inovez la nivel de limbaj, de structură dramatică; faza aceasta am cunoscut-o și în România și mă bucur s-o regăsesc în engleză, limba mea de adopție. Vreau să regăsesc spiritul rebel al scrisului și în engleză.

C.M.: *Waxing West e prima ta piesă scrisă direct în engleză?*

S.S.: Da, în timpul școlii. A început să-mi placă să mă joc cu cuvintele și în engleză; chiar mi-e drag să scriu teatru în engleză și uneori aproape că sufăr când trebuie să scriu în română. Știu că poate părea oribil ce spun, dar e ca un nou joc pe care-l învăț și mă bucur de el.

C.M.: *Eu cred că asta este și măsura poetei care nu se poate cuminti.*

S.S.: Știu și eu?! M-am îndrăgostit de limba engleză și am emigrat într-o limbă, nu într-o țară străină. Asta îmi spunea și Randy Gener de la *American Theatre*, că în piesa mea monologurile pot fi poeme. (Sunt piese care se bazează pe conflict, sau pe personaje și povestea lor, altele pe dramatismul limbajului, pe jocul cuvintelor.) Cred că asta dă un alt tip de energie, de viață, și spectacolului.

C.M.: *Cum au primit actorii din distribuția spectacolului Waxing West acest tip de text? Actorii de peste tot au expresia „nu-mi vin vorbele în gură“, prin asta spunând că nu cred că acele cuvinte ar aparține personajului încredințat.*

S.S.: Nu s-a întâmplat așa ceva. Ei au un foarte bun antrenament și pe texte clasice, și pe cele moderne, și contemporane. Am fost uimită cât de aproape s-au situat actorii față de textul meu și cât de serios au făcut-o pe toate momentele acelea de joc de cuvinte. Și au înțeles un lucru important: acela că nu e vorba de un realism convențional.

C.M.: *Cred că e o teatralitate care-i permite actorului să treacă cu multă spontaneitate de la un palier la altul al tehnicilor de joc.*

S.S.: Le-a plăcut cum amestec eu registrele; există scene realiste, altele melodramatice, unele țin de teatrul absurdului. Și cred că asta e lumea mea, poartă amprenta mea. Am lucrat foarte bine cu această echipă și am simțit că aici e locul meu.

C.M.: *Benjamin Mosse a afirmat că nu a considerat necesar să modifice cu nimic textul tău. Structura textului dramatic nu respectă o cronologie, e una*

secvențială, fragmentar-compozită, care se dezvoltă pe evoluția memoriei afective a eroinei și ar fi putut permite un decupaj regizoral foarte personalizat.

S.S.: Aici regizorii nu gândesc așa, nu le-ar trece prin cap să rearanjeze un text la care dramaturgul a lucrat împreună cu trupa; dacă ceva nu merge, îi va spune dramaturgului să rescrie, iar soluția va veni de la el. Sigur, se pot scrie noi texte dramatice plecând de la teme sau piese clasice, de la personaje cunoscute.

C.M.: *Știu că în aprilie 2007 a avut premiera la New York, la TBG Arts Center, un spectacol, Myth America, jucat de compania Personal Space Theatrics, spectacol la care ai lucrat împreună cu un grup de dramaturgi, și aș vrea să-i amintesc pe cei mai cunoscuți, Israel Horovitz și Arthur Kopit. Cum a apărut acest proiect?*

S.S.: Arthur Kopit, autor de prestigiu și celebru prin montările de pe Broadway, a fost profesorul și mentorul meu. Lui îi place cum scriu și m-a invitat să particip la spectacol; de altfel, el i-a invitat și pe ceilalți dramaturgi; practic, acest proiect, într-un fel, e creația lui. Competiția a fost mare, s-a și renunțat la doi scriitori ale căror texte nu au corespuns exigențelor. Se lucra împreună cu cei doi regizori și cu producătorul; au existat discuții preliminare, la primul *workshop* am adus primele variante de text, unele au fost selectate, altele au fost rescrise. Și am lucrat în felul acesta în mai multe etape; după trei întâlniri, scenariul era stabilit în mare. Au fost selectate trei dintre textele mele, pe care apoi le-am revizuit, le-am rafinat. Regizorii au fost cei care au pus împreună textele, dar era un spectacol conceput ca un colaj de la bun început.

C.M.: *Am aflat că ai comisionate câteva texte, asta înseamnă că vor fi jucate cu certitudine.*

S.S.: Am obținut o comandă foarte importantă din partea lui New York State Council of the Arts și voi lucra în cadrul Women's Project. Mi-a fost acceptată o propunere, am predat deja și câteva eșantioane. Este o piesă despre Ovidiu în exil, despre relația sa cu barbarii, în a căror limbă ar fi scris un poem, după cum am aflat documentându-mă; există și un plan al conflictului care se petrece în contemporaneitate, o relație dintre o româncă și un militar de la baza NATO, iar româncă este cea care caută poemul scris de Ovidiu în limba geților. În piesa mea, Ovidiu va scrie acel poem pentru o femeie getă; ce vreau să explorez este relația dintre centru și periferie, dintre culturile mari, expansive, și culturile mici, schimburile dintre ele.

Există mari discuții acum în Statele Unite, la nivelul politologilor, al sociologilor, dar și al filosofilor și al scriitorilor, în legătură cu imperiul american care este comparat cu Imperiul Roman, al cărui model legislativ și juridic a influențat constituția S.U.A. Mă obsedează astfel de teme în piesele mele, iar acum Imperiul Roman și cel american nu-mi dau pace.

Mai am în lucru o piesă cu povești ale imigranților din diverse țări în Statele Unite și *green card marriage*; am numit-o *Aliance*.

Tot cu Women's Project lucrez la un proiect ce se va desfășura în luna mai, la World Financial Center. Este un *site-specific*, adică spectacolul are cadrul scenografic într-un spațiu fizic real, stabilit dinainte, și este pe o temă dată; mie mi-au revenit scările rulante de la World Financial Center – este vizavi de fostul World Trade Center, dar ni s-a precizat să nu ne inspirăm din evenimentele de la 11 Septembrie 2001 –, ceilalți colegi au primit alte spații din complexul arhitectonic și sper să fie un lucru interesant. Dar ale mele vor fi scările rulante și voi inventa povești cu ele.

C.M.: *Ai făcut tu trenurile să spună povești cu Infante! Pentru niște scări rulante, și americânești, muza îți va fi aproape...*